

PLANLI DÖNEMDE TEMEL EĞİTİM VE ORTA ÖĞRETİMİN YENİDEN DÜZENLENMESİYLE İLGİLİ POLİTİKALAR VE UYGULAMALAR

Nejla TURAL*

PROBLEM

Kalkınma bir ulusal bilinçlenme, amaç edinme ve değişme sürecidir (Kaptan, 1984, s. 13). Yine kalkınma sadece ekonomik alanı içeren tek boyutlu bir süreç değil, kültürel ve sosyal alanları da içeren bir yapı değişikliği olarak kabul edilmektedir (Hesapçioğlu, 1984, s. 14-15). Kalkınma yeniliklerin meydana getirdiği bir değişme ve davranış değiştirme süreci olduğuna göre, eğitim görmemiş insanın kalkınmanın gerektirdiği davranışı göstermesi olanaksızdır (Kaptan, 1984, s. 13).

Kalkınma süreci dinamizm, yaratıcılık, yenileycilik, dışa dönüklük özelliklerini taşır. Kalkınma çabalarında nitelikli ve yüksek nitelikli insan gücünü yetiştiren eğitim sisteminin de dinamik bir özellik kazanması değişen sosyo-ekonomik, bilimsel ve teknolojik değişmelere göre kendisini yenilemesi gerekmektedir. Gerçekten sosyal politik ve ekonomik sistemlerdeki değişmelerden derhal etkilenen eğitim örgütü ve eğitimcinin aynı hızla uyum göstermesi gerekmektedir. Böyle olmayınca eğitim girişimi ve mesleği, diğer sektörlerdeki değişme ve yenilemenin gerisinde kalmaktadır (Bursahoğlu, 1978, s. 11).

Türkiye'de 1960 Devrimiyle birlikte planlı kalkınma politikası benimsenmiştir (Hesapçioğlu, 1984, s. 25). 1963 yılında ilki hazırlanan ve bundan sonra birbirini izleyen kalkınma planlarında kalkınma ile eğitim arasındaki sıkı ilişki sürekli vurgulanmıştır. Planlı dönemde eğitim sistemi yeniden gözden geçirilmiş, gerçekçi düzenlemeler yolunda önemli adımlar atılmıştır. Beş yıllık kalkınma planlarında eğitim sisteminin içinde bulunduğu darboğazlar, güçlükler belirlenmiş, bu sorunları çözmek amacıyla politikalar, ilkeler ve hedefler saptanmıştır. Aynı zamanda planlı dönem boyunca çeşitli araştırmalarla toplanan milli eğitim şûralarında, gelişen ve değişen bir Türkiye'ye uyan eğitim sis-

* Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Araştırma Görevlisi.

temini oluşturma amacıyla öneriler getirilmiştir. 1963 yılından itibaren çıkarılan yasa ve yönetmeliklerde ise eğitim sistemini yeniden düzenlemek amacıyla çeşitli hükümler öngörülmüştür.

Temel eğitim ve ortaöğretimin sosyo-ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyumunu sağlamak, bu sistemlerle çevre etkileşimini olanaklı kılmak, eğitim sisteminin sosyal, ekonomik, ve siyasal işlevlerini etkin bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için, 1960 yılından bugüne dek temel eğitim ve ortaöğretimin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaları incelemek ve bu politikaların uygulamaya ne ölçüde yansıdığı konusunda değerlendirmeler yapmak zorunludur. Bu konuda araştırmalar yapılması gerekmektedir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, planlı dönemde temel eğitim ve ortaöğretimin yeniden düzenlenmesiyle ilgili temel politikaları ortaya koymak ve bu politikaların uygulamada ne düzeyde gerçekleştiğini saptamaktır. Bu genel amaçla araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1- Planlı dönemde, kalkınma planları ve milli eğitim şûralarında temel eğitim ve ortaöğretimin amaç ve yapı boyutuna yönelik hedefler ve öneriler nelerdir?

2- Kalkınma planlarında yer alan hedeflerle, milli eğitim şûraları önerileri arasındaki benzerlikler ve ayrılıklar nelerdir?

3- Planlı dönemde yürürlüğe giren yasalar ve yönetmeliklerde, temel eğitim ile ortaöğretimin amaç ve yapısında değişiklikler öngören hükümler nelerdir?

4- Yasa ve yönetmeliklerde yer alan hükümlerle, plan hedefleri ve şûra önerileri arasında bir ilişki var mıdır?

5- Kalkınma planları, milli eğitim şûraları, yasa ve yönetmeliklerde yer alan hedefler, öneriler ve hükümler uygulamaya ne derecede yansımıştır?

ÖNEM

Planlı dönem boyunca sosyo-ekonomik gereksinimler karşısında, temel eğitim ve ortaöğretimin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaları ortaya koymak ve bu politikaların uygulamaya yansımalarını durumunu değerlendirmek, bundan sonra saptanacak politikalar ve gerçekleştirilecek uygulamalara ışık tutabilecektir.

SINIRLILIKLAR

- 1- Bu araştırma, temel eğitim ve ortaöğretimin amaç ve yapı boyutları çerçevesinde, temel eğitim ve ortaöğretim ile sınırlıdır.
- 2- Araştırma ana bilgi kaynakları olarak kalkınma planları, milli eğitim şûraları ve milli eğitimle ilgili yasa ve yönetmeliklerle sınırlıdır.

TANIMLAR

Sistemin Amacı : "Amaç elde edilecek ürünü ve yerine getirilecek hizmeti anlatır" (Başaran, 1982, s. 217).

Sistemin Yapısı : "Temel ve belirli görevleri kapsayan makamlar dizisi ile, bu makamların sahipleri arasındaki ilişkileri düzenleyen normlar dizisinden meydana gelir" (Bursahoğlu, 1987, s. 107).

Yeriden Düzenleme : "Toplumun gereksinimlerini karşılamak için, örgütün yeniden örgütlenmesidir" (Başaran, 1982, s. 170).

Sistem : "Birbirini düzenli biçimde etkileyen, birbirine dayalı öğelerden oluşan bir bütündür. Yine sistem "çevresindeki sistemlerden girdiler alan, onlara çıktılar vererek hizmet eden, birbirine dayalı alt sistemlerden oluşan çevre sistemleriyle sınırlanmış bir bütündür". (Başaran, 1984, s. 61, 63).

Politika : "Örgütte alınacak kararlara ve yapılacak eylemlere yön vermek amacıyla konulmuş ilkelerdir" (Bursahoğlu, 1987, s. 93).

YÖNTEM

- 1- Araştırma, sistemin amaç ve yapı boyutları çerçevesinde, temel eğitim ve ortaöğretim ile sınırlandırılmıştır.
- 2- Temel eğitim ve ortaöğretimin yeniden düzenlenmesiyle ilgili politikaları saptamada, bilgi kaynağı olarak kalkınma planlarına, milli eğitim şûralarına, ilgili yasa ve yönetmeliklere başvurulmuş, elverişli bilgiler toplanmıştır.
- 3- Belirlenen temel politikalar, temel eğitim ve ortaöğretim alt sistemleri yönünden gruplandırılmış, her gruptaki politikalar kendi içinde uygulanma dereceleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.
- 4- Temel eğitim ve ortaöğretimin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaların uygulamaya ne ölçüde konulduğunu belirlemede ise, kalkınma planlarında bir önceki döneme ait değerlendirmeler, milli eğitim

şûralarında yer alan uygulamaya yönelik değerlendirmeler ve bu konuda yayınlanmış kitap, makale, araştırma gibi yayınlardan yararlanılmıştır.

5- Temel eğitim ve ortaöğretim, yeniden düzenlenmesine ilişkin politikalar ve uygulamaların değerlendirilmesi sonucunda, sistemin amaç ve yapısı açısından öneriler geliştirilmiştir.

Özet, Sonuçlar ve Öneriler

ÖZET

Ülkemizde 1963 yılından itibaren girdiğimiz planlı kalkınma döneminde, eğitim sistemimizle ilgili temel sorunlar ve çözüm önerileri kalkınma planlarına ve milli eğitim şûralarına yansımıştır. Bu arada sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeler karşısında yenilenmesine gereksinim duyulan eğitim sistemine ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de 1960 Devrimiyle birlikte planlı kalkınma politikası benimsenmiştir. 5.1.1961 tarih ve 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" ilköğretimin belli bir plan çerçevesinde, tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılması konusunda önemli bir gelişmedir.

Yedinci Milli Eğitim Şûrası'nda (1962) eğitimin tüm yurttan yaygınlaştırılması kararlaştırılmış, etkin bir eğitim planlaması gereksiniminden yola çıkılmıştır. Bu Şûra'da genel ve mesleki ve teknik orta-öğretim kurumlarının amaç ve yapıları tartışılmıştır. Yedinci Şûra'da ortaokullar ilkokula dayalı, tek tip programlar yoluyla üst öğrenimi besleyen kurumlar olarak kabul edilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve toplumun gereksinim duyduğu insan-gücünün yetiştirilmesi, öncelikle ele alınması gereken politikalar olarak saptanmıştır. Bu plan döneminde 18.6.1965 tarih ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu çıkarılmıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) Birinci Plan değerlendirilirken, eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanamadığı, mesleki ve teknik eğitimde istenilen hedeflere ulaşılmadığı, okul çevre iletişiminin yeterince kurulamadığı belirtilmiştir.

İkinci Planda eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması, ilköğretimin nicel ve nitel yönden geliştirilmesi öngörülmüştür. Kısa dönemde eğitim için iki amaçlı bir gelişme hedeflenmiştir. Bunlar, tüm yurttakılara temel eğitim sağlamak ve iktisadi gelişmenin gerektirdiği insan-gücünü yetiştirmektir.

İkinci plan döneminde toplanan Sekizinci Milli Eğitim Şûrası'nda ortaöğretim sistemi incelenmiştir. Şûrada ortaöğretimin daha çok lise yolundan üniversite önüne öğrenci yığın, toplumun gereksinim duyduğu insangücünü yetiştiremeyen bir düzey olduğu vurgulanmıştır. Bu Şûra'da ortaöğretimin üç temel görevini gerçekleştirecek; yüksek öğretime hazırlayan programlar, hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programlar, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programların oluşturulması önerilmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) bir önceki dönem değerlendirilirken, eğitim sisteminde niteliğin artırılamadığı, fırsat ve olanak eşitliğinin sınırlı çabalarla yerine getirilmeye çalışıldığı, eğitim sisteminin çevre sistemlerle ilişki kurulmadan ele alındığı belirtilmiştir.

Üçüncü Plan'da sekiz yıllık temel eğitim uygulaması benimsenmiştir. Daha önceki planlarda olduğu gibi ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi hedefi yinelenmiş, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere tüm eğitim örgütlerinin yeniden düzenlenmesi öngörülmüştür.

14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Üçüncü Plan dönemi başında yürürlüğe girmiştir. 1739 sayılı yasada sekiz yıllık temel eğitim okulu yasal bir dayanağa kavuşmuştur. Yasaya göre ortaöğretim, sekiz yıllık temel eğitime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel ve mesleki ve teknik okullarından oluşacaktır.

Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrası (1974) 1739 sayılı yasa ve Sekizinci Şûra'ya dayalı olarak hazırlanmıştır. Bu Şûra'da programlar ve öğrenci akışı konuları üzerinde yoğunlukla durulmuştur. Sekizinci Şûra'dan farklı olarak sekiz yıllık temel eğitim okullarının eğitim sisteminde yer alması kabul edilmiştir. Dokuzuncu Şûra'da Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra örgütünün yeni sistemin bütünlüğüne cevap verecek biçimde yeniden düzenlenmesi önerilmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) eğitim sisteminin o günkü sorunları kısaca şöyle özetlenmiştir: Bireylere eğitim olanakları dengeli ve verimli bir biçimde yaygınlaştırılamamıştır. Eğitim sistemi değişen toplum koşullarına uymada yetersiz kalmıştır. Yetersiz araç, gereç ve binalar eğitim sisteminde niteliği düşürmüştür. Ortaöğretimde mesleki ve teknik okullarda hedeflenen gelişmeler gerçekleştirilememiştir.

Dördüncü Plan'da eğitim sisteminin diğer sistemlerle bütünlük içinde ele alınarak teknolojik ve ekonomik yapıyla tutarlı bir kurumsal yapıya kavuşturulacağı belirtilmiştir. Bu planda ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime ağırlık kazandırılması hedeflenmiş, tüm öğretim düzeylerinde eğitimin işlevsel olmayan içeriğinin değiştirilmesi öngörülmüştür.

Dördüncü Plan döneminde, 1981 yılında Onuncu Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Onuncu Şûra'da Yedinci, Sekizinci Milli Eğitim Şûralarında önerilen ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda getirilen eğitim sistemi ve yatay ve dikey geçişlerle, öğrenci akışı konusunda getirilen esasların uygulamaya konulmadığı belirtilmiştir.

Onuncu Şûra'da eğitim sistemi bir bütün olarak ele alınıp incelenmiştir. Getirilen model eğitim sisteminde beş yıllık ilkökul ile üç yıllık ortaokulu birleştiren zorunlu sekiz yıllık temel eğitim ve buna dayalı üç yıllık ortaöğretilimi bir bütünlük içinde birleştirip işletmeyi hedef almıştır. Onuncu Şûra'da ortaöğretim çok amaçlı ve değişik programlı tek tip lise ile mesleki ve teknik okuldan oluşan bir yapı olarak önerilmiştir.

Onbirinci Milli Eğitim Şûrası 1982 yılında toplanmıştır. Şûra'da eğitim sisteminde öğretmen ve eğitim uzmanlarının durum ve sorunları tartışılmıştır. Onbirinci Şûra'da her kademe öğretmenliği için, dört yıllık bir lisans öğrenimi kabul edilmiştir. Öte yandan eğitim sisteminin etkili ve başarılı olarak işleyebilmesi için öğretmenler kadar eğitim uzmanlarına da gerek olduğu vurgulanmıştır. Onbirinci Şûra'da eğitim sistemi için 12 uzmanlık alanı belirtilmiş, gereksinilen uzmanlar için yaklaşık rakamlar saptanmıştır. Eğitim uzmanlığı için yüksek lisans eğitimi gerekli görülmüş, ancak lisans düzeyinde eğitim görenlerin uzman yardımcısı olarak atanabilmeleri öngörülmüştür.

Dördüncü Plan döneminde 17.6.1982 tarih ve 2684 sayılı "Temel Eğitim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun" ile 12.10.1983 tarih ve 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" çıkarılmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989 yıllarını kapsamına almaktadır. Beşinci Plan'da bir önceki plan dönemi değerlendirilirken; eğitim sisteminde nicel gelişmelere karşın, nitelik açısından aynı sonuçun elde edilemediği, eğitim sisteminin iyi insan, iyi vatandaş ve iyi meslek adamı yetistirmede başarısızlığa uğradığı belirtilmiştir.

Beşinci Plan'da eğitim; beşikten mezara kadar sürekli bir süreç olarak ele alınmış, tüm öğretim tür ve düzeylerinde nicel gelişme yanında niteliğin artırılması esas alınmıştır. Planda mesleki ve teknik eğitimin genel liselere tercih edilen bir öğretim düzeyi haline getirilmesi hedeflenmiştir.

Beşinci Plan Döneminde mesleki ve teknik okullar açısından önem taşıyan 5.6.1986 tarih ve 3308 sayılı "Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu" çıkarılmıştır.

Kalkınma Planlarında özellikle son üç beş yıllık kalkınma planlarında eğitim sisteminin yetersizlikleri vurgulanmış, bunun için eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi öngörülmüş olmasına karşın hedefler gerçekleştirilememiştir. Bakanlık merkez örgütünde bazı yüzeysel değişiklikler olmuşsa da temel eğitim ve ortaöğretim sisteminde yenileşme olmamıştır. 1739 sayılı yasaya dayandırılmış olan sekiz yıllık temel eğitim okulları bugün hala yaygınlaştırılmamıştır. Özellikle ortaöğretimde son çeyrek yüz yıllık bir zaman dilimi içinde yenileşme olmamış, mesleki ve teknik öğretime ağırlık verecek bir yapı kurulamamıştır.

Kalkınma Planlarında öngörülen eğitim hedeflerinin bugün büyük bir kesimi uygulamaya dönüştürülemediği. Eğitim sisteminde belli ölçüde nicel gelişim sağlanmasına karşın niteliğe aynı biçimde önem verilememiştir.

Eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesiyle ilgili politikalar genel olarak düşünüldüğünde, bunların büyük bir kesimi Onuncu Milli Eğitim Şûrası'nda kendini göstermektedir. Aslında Onuncu Şûra'da geçmişte alınan kararlar gözden geçirilmiş, bunlar günümüzün gelişmeleri altında yeniden değerlendirilerek bir senteze ulaşılmıştır. Fakat Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Şûra önerilerinin büyük bir kesimi uygulamaya dönüştürülemediği gibi, Onuncu Şûra için de aynı sonuca varılmaktan korkulmaktadır. Zira 1981'den bu yana altı yıl geçmesine karşın uygulama bocalamaktadır.

Ülkemizde 1963 yılından bugüne dek eğitim sistemi içinde temel eğitim ve ortaöğretimde nicel bir gelişme sağlanmasına karşın, nitelik istenilen düzeyde olmamıştır. Hem temel eğitim hem de ortaöğretim programlarında köklü bir kapsam değişikliği yapılamamıştır. Yetersiz okul binaları, yetersiz araç gereçlerle yapılan öğretim sonucu eğitimin niteliği olumsuz yönde etkilenmiştir. Buna öğretmenlik mesleğinin geliş-

tirilememesi ve uzmanlık hizmetlerinin sisteme girememesi de eklenince sorunlar daha da büyümektedir.

Planlı dönem başından bugüne değin eğitim sisteminin yeniden düzenlemesine ilişkin politikalar uygulamaya konulamadığı için sistemli sorunları da katlanarak artmıştır.

SONUÇLAR

Ülkemizde 1963 yılından itibaren girdiğimiz planlı kalkınma döneminden bugüne dek, kalkınma planlarında ve milli eğitim şuralarında eğitim sisteminin sorunları tartışılıp, çözüm önerileri getirilmiştir. Bu arada eğitim sisteminin bazı sorunlarına çözüm bulmak amacıyla, zaman zaman yasal düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada incelenen kalkınma planları, milli eğitim şûraları ve milli eğitimle ilgili yasa ve yönetmeliklerin hedef, öneri ve hükümleri uygulamaya yönelik olarak değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1- Planlı dönem başından günümüze kadar kalkınma planlarında, milli eğitim şûralarında, milli eğitimle ilgili yasa ve yönetmeliklerde getirilen hedef, öneri ve hükümler birbirlerini çeşitli yönlerden tamamlar niteliktedir. Kalkınma planları ve milli eğitim şûralarında eğitim sisteminin bütünü gözönünde bulundurulmuş, öğretim tür ve düzeyleri birbirleri ile ilişkileri içinde ele alınmıştır. Ancak milli eğitimle ilgili yasa ve yönetmeliklerin hazırlanmasında, plan hedefleri ve şûra önerileri gözönüne alınarak, çabuk davranılmamıştır.

2- Kalkınma planları hedeflerinin kamu kesimi için emredici, özel kesim için özendirici olmasına karşın bugün hedeflerin büyük bir kısmı uygulamaya konulamamıştır. Politika yapma değil de önerme görevi olan Milli Eğitim Şûrası'nın getirdiği öneriler, Milli Eğitim Bakanı tarafından uygun görülürse uygulamaya konulmaktadır. Milli eğitim şûrası önerilerinin uygulamaya aktarılmasının Bakan onayına bağlı olması nedeniyle, bir yaptırım gücüne sahip olmayan Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu ve Onuncu Milli Eğitim Şûraları önerilerinin büyük bir kısmı uygulamaya dönüştürülemedi. Aslında ülkemizde yasal metinlerin dahi, kimi maddeleri işler duruma getirilememiştir. Bunun en somut örneği 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'dur.

3- Eğitim politikalarını biçimlendiren kuruluşlar olan DPT ve MEGSB arasında zaman zaman iletişim kopuklukları olmaktadır. Ülkemizde eğitim politikalarını oluşturmada katkısı sağlanacak kurum-

lardan birisi olan üniversiteler ile eğitim kurumları arasında, yeterli iletişim kurulamamış, gerekli işbirliği sağlanamamıştır.

4- Eğitim sisteminde öğretmen kadar önemli bir boyut olan uzmanlığa yeterince yer verilmemektedir. Eğitimde uzmanlık dallarından biri olan eğitim yöneticisini yetiştirmenin önemi, Birinci Plan'da vurgulanmıştır. Birinci Plan'dan Beşinci Plan'a kadar hazırlanan diğer kalkınma planlarında eğitim uzmanlığı konusuna değinilmemiştir. Eğitim yöneticisi ve özel eğitim alanında görev alacak personelin yetiştirilmesi, Beşinci Plan'da genel bir ifade içinde yer almıştır. Onuncu Şûra'dan önceki milli eğitim şûralarında da eğitim uzmanlığının adı geçmemektedir. Onbirinci Şûra eğitim uzmanlığı konusunda dönem noktası olmuştur. Milli eğitimle ilişkin yasalarda da eğitim uzmanlığı konusu yer almamıştır. Bu yüzden MEGSB; okul, ilçe ve il örgütlerinde uzman çalıştırmaya yanaşmamakta, varolan eğitim uzmanlığı kadrolarını da çoğunlukla uzman olmayan kişilerle doldurmaktadır.

5- Türk Eğitim Sisteminin en belirgin sorununun örgüt ve yönetiminde olduğu söylenebilir. Eğitim sistemi çevre sistemlerle ilişkilerinde ve kendi içinde bir bütünlük ve tutarlık sağlayamamıştır. Özellikle son üç plan döneminde, kalkınma planlarında ve milli eğitim şûralarında eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi öngörülmüş olmasına karşın bazı yapısal ve yüzeysel değişiklikler olmuştur. Bu yapıya gerçek yönünü verecek olan okullar sisteminde köklü bir düzenleme yapılamamıştır.

6- Birinci Plan'dan günümüze kadar yaklaşık çeyrek yüzyıllık bir zaman geçmesine karşın Birinci Plan dönemi ile Beşinci Plan dönemi eğitim sisteminin sorunları arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu sonuç, Birinci Plan'dan günümüze kadar eğitim sisteminde istenilen düzeyde yol alınmadığını göstermektedir.

7- Kalkınma planları ve milli eğitim şûralarında öngörülmüş olmasına karşın eğitim sisteminde fırsat ve olanak eşitliğini sağlama politikası, sınırlı çabalarla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Temel eğitim ve ortaöğretimde bölgeler, iller, semtler hatta okullar arası eşitsizlikler bugün gündemdedir. Özel eğitime muhtaç çocuklara okul olanığı sağlama politikası yeterince uygulamaya dönüştürülememiştir. Eğitim hizmetinden yararlananların eğitim harcamalarına katılmalarının sağlanması konusu, kalkınma planlarında fırsat ve olanak eşitliğini sağlamada bir yol olarak öngörülmüştür. Birinci Plan'da bu hedef ilköğretim dışında tüm öğretim düzeyleri için, İkinci Plan'da genel bir ifade içinde tüm öğretim düzeyleri için, Üçüncü Plan'da genel liseler için,

Beşinci Plan'da ise genel ve mesleki ve teknik liseler için belirlenmiştir. Bu hedeflere karşın temel eğitim ve ortaöğretim hizmetlerinin hemen hemen tümü, bugün devlet tarafından finanse edilmektedir.

8- Planlı dönem başından 1973 yılına kadar Yedinci, Sekizinci Milli Eğitim Şûraları ve Birinci ve İkinci Plan'larda ilkokulların beş yıllık zorunlu ilköğretim kurumları, ortaokulların ise ortaöğretim ikinci devrenin ortak kaynağı ve tek tip okullar olarak yapılanması öngörülmüştür. Böylece ortaokullar genel eğitim veren okullar olacaktır. Fakat bu hedef ve önerilere karşın sosyal talebin fazla olduğu mesleki ve teknik ortaokulların bir kısmı da varlığını sürdürmüştür. Başlangıçta "5-3-3" olarak oluşturulan eğitim sistemi 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile "8-3", sekiz yıllık temel eğitim okulları ve üç yıllık ortaöğretim olarak düzenlenmiştir. Fakat son üç kalkınma planında, Dokuzuncu ve Onuncu Milli Eğitim Şûralarında yer alan ve yasal dayanağı da olan bu okullar, halâ yaygınlaştırılamamıştır. Bugün bile 94 yatılı bölge okulu ve 526 ilköğretim okulunda uygulanmaya çalışılan sekiz yıllık temel eğitim modeli, birçok uygulama sorunlarıyla faaliyetlerini sürdürmeye çabalamaktadır. Bu okulların en önemli görülen sorunu ise, ilkokul ve ortaokul programlarının bütünleştirilememiş olmasıdır.

9. Bugünkü ortaokullar, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu hükümleri gereğince İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Ancak lise bünyesindeki ortaokullar Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne; imam hatip liseleri, ticaret meslek liseleri, endüstri meslek liseleri ve anadolu liseleri bünyesinde açılan ortaokullar ise bu liselerin bağlı olduğu genel müdürlüklerce yönetilmektedir. Böylece birden fazla yetkili organ ortaokullar üzerinde karar vermektedir.

10. Üçüncü Plan'da İlköğretimde yüzde 100 olarak hedeflenen okullaşma oranına bugün bile ulaşılamamıştır. 1986 yılında ilköğretimde okullaşma oranı yüzde 97,8'dir. Genel olarak temel eğitimde nicel yönden bir gelişme olmasına karşılık, bu okullarda nitel gelişim nicel gelişime koşut olmamıştır.

11. Planlı dönem başından günümüze dek, ortaöğretimin amaç ve yapı boyutlarına ilişkin olarak saptanan politikalara karşın bu öğretim düzeyinde yenileşmeye gidilmemiştir. Planlı dönem başından bu güne kadar geçen çeyrek yüzyıllık bir zaman diliminde sosyal, politik ve ekonomik sistemlerde değişimler ve gelişmeler olmuş,

fakat ortaöğretim sistemi bu yeni gelişmelere uyumamıştır. Her plan döneminde yinelenen ortaöğretim sorunları, bugün de yinelenmektedir. Tüm öğrencileri aynı yetenekte, aynı ilgide ve aynı bilgide kabul eden mevcut sistemde, Yedinci Şûra ve izleyen Şuraların hemen hepsinde önerilen yöneltme sistemi kurulamamıştır. Bugün ortaöğretim kurumları “tek amaçlı ve tek programlı” olarak işlevlerini sürdürmektedirler.

12. Ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi hedefi her plan döneminde ve planlı dönemde toplanan tüm milli eğitim şûralarında yinelenen bir politika olmasına karşın bir türlü gerçekleştirilememiştir. 3308 sayılı Çarahlık ve Meslek Eğitimi Kanunu bir yıldır yürürlüktedir. Bu yasa mesleki ve teknik eğitimde niteliği artırmada önemli bir gelişmedir. Fakat meslek liseleri dersleri ve bunların sayılarına bakıldığında, ÖSS’de sorulan soruları içeren derslerin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bu durum yüksek öğretime geçişte, fırsat eşitliği açısından meslek liseleri mezunları aleyhine bir gelişme ortaya çıkarabilir.

13- Eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaların uygulamaya dönüştürülmesinde başlıca araç olan genel bütçe içinde milli eğitim için öngörülen ödenek zamanında ayrılmamış, ayrılan miktarlar da yıllara göre oransal olarak sürekli bir düşüş göstermiştir.

14- Eğitim literatüründe eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaların uygulamaya dönüştürülememesi konusunda başlıca şu görüşler yer almaktadır:

— Eğitim sistemi için gerekli yatırım harcamaları zamanında ayrılmamış, ayrılan miktarlar da yıllara göre sürekli bir düşüş göstermiştir.

— Eğitim sisteminde yenileşmeyi olanaklı kılacak madde ve insan kaynakları etkili ve verimli bir biçimde kullanılamamıştır.

— Eğitim politikalarını uygulamaya dönüştürecek olan “yürütmede süreklilik” dolayısıyla eğitim politikalarında süreklilik sağlanamamıştır.

— Sistemde eğitim yöneticisinin yetiştirilmesine önem verilmediğinden, madde ve insan kaynaklarının verimli yöntem ve tekniklere dayalı olarak kullanılması sağlanamamıştır.

— Eğitim sisteminde bilimsellik ve süreklilik ilkelerine uyulanmamıştır.

— Eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin temel politikalar saptanmış, fakat bunlar üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılamamıştır.

— Eğitim kurumlarında yapılacak yenileşme çalışmalarında, tutuculuk ve geçmişlerini yinlemek eğiliminde olan yetişkinlere yenilik sürecinin özelliklerini tanıtmaya konusundaki çalışmalar ihmal edilmiştir.

ÖNERİLER

“Planlı Dönemde Temel Eğitim ve Ortaöğretimin Yeniden Düzenlenmesiyle İlgili Politikalar ve Uygulamalar” konulu bu araştırmanın sonuçları ışığında aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

1- Eğitim sistemi sosyal, politik ve ekonomik sistemlerdeki değişimlerden derhal etkilenmektedir. Çevre sistemlerdeki değişimlere eğitim örgütünün de aynı hızla uyum göstermesi gerekmektedir. Ülkemizde eğitim örgütüne esnek ve dinamik özellikler taşıyan bir yapı kazandırmak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır.

2- Eğitim politikalarını biçimlendiren Devlet Planlama Teşkilatı ve Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında sıkı bir işbirliği ortamı yaratılmalı, her iki kurum ile üniversitelerarası iletişim kopukluklarını giderici önlemler alınmalıdır.

3- Eğitim uzmanlarının istihdamı yasal bir temele dayandırılmalı, bu uzmanların eğitim sistemi içinde yerlerini almaları sağlanmalıdır.

4- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı merkez örgütü, okul, ilçe ve il örgütleri işlevsel bir yaklaşımla yeniden düzenlenmelidir. Ürüne biçim veren okul örgütü, temel yönetim birimi olarak kabul edilmelidir.

5- Eğitim sisteminde fırsat ve olanak eşitliğini sağlamak amacıyla etkin önlemler alınmalı, burs, parasız yatılılık ve kredi olanakları geliştirilmelidir.

6- İlköğretim dışında eğitim hizmetinden yararlananların eğitim harcamalarına olanakları ölçüsünde katılmalarını sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.

7- Eğitim sisteminde nicel gelişmelere koşut olarak, nitelik boyutu üzerinde de durulmalıdır.

8- Sekiz yıllık temel eğitim uygulaması yaygınlaştırılmalı, ilköğretim ve ortaokul programları bütünleştirilmelidir. Sekiz yıllık temel eğitim

modelini ilkokullar ve ortaokulları ortam açısından birleştirilmekten öte, programlarda bütünlük ve süreklilik biçiminde algılamak gerekmektedir. Ortam sorunu zaman içinde çözümlenebilecektir.

9- Ortaöğretimde mesleki ve teknik öğretime ağırlık kazandıracak, böylece ara nitelikli insangücünü yetiştirebilecek bir yapı kurulmalıdır. Ortaöğretimde çok amaçlı okulların kurulması pek çok yönden yarar sağlayacaktır. Ayrıca çeşitli ortaöğretim kurumlarının bir yönetim altında birleştirilmesi madde ve insan kaynaklarının daha rasyonel kullanılmasını sağlayacaktır. Diğer yandan 14 Nisan 1987 günü AET'ye tam üyelik için başvurduğumuz şu günlerde, mesleki ve teknik öğretimi geliştirme açısından çok amaçlı okullar ayrı bir önem taşıyacaktır.

10- 3308 sayılı Çarakhk ve Meslek Eğitimi Kanunu hükümleri uygulaması sürekli değerlendirilerek, ortaya çıkabilecek sorunlar için önlemler alınmalı, yeni düzenlemelere gidilmelidir.

11- Eğitim politikalarını gerçekleştirmede önemli bir araç olan bütçeden eğitim sistemi için yeterli yatırım ve cari kaynak ayrılmalıdır.

12- Eğitim politikalarında siyasal iktidarlara göre değişen değil, sosyoekonomik sistemlerdeki değişmelere ve gelişmelere uyum gösterebilecek esneklik ve sürekliliğin sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır.

13- Eğitim kurumlarında yapılacak yeniden düzenleme çalışmalarında, öğretmen, uzman ve diğer personel yenilik ve yenileşme sürecinin özellikleri konusunda sürekli bilgilendirilmelidir.

14- Eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesine ilişkin politikaların büyük bir kesiminin neden uygulamaya konulamadığı konusunda araştırmalara gereksinim vardır.

KAYNAKÇA

- Başaran, İbrahim Ethem., *Örgütsel Davranış Yöntemi*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, 1982.
- , *Yönetime Giriş*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 1984.
- Bursalıoğlu, Ziya., *Eğitim Yöneticisinin Sistemi Değerlendirmesi*. (2. Baskı) Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1978.
- , *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. (Genişletilmiş 7. Baskı) Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 1987.
- Hesapçıoğlu, Muhsin., *Türkiye'de İnsangücü ve Eğitim Planlaması*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 1984.
- Kaptan, Seim., "Kalkınmada Eğitimin Yeri." Eğitim Bilimleri Sempozyumu. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 1984.